

NİZAMİ XUDİYEV – 70

Elə adam var ki, uzun illər ünsiyyətdə olduğundan, yalnız onunla lap uzaqlara - gənclik illərinə gedib çıxa bilərsiniz. Elə adam var ki, ondan yazanda elə bilərsiniz ki, elə özündən yazırsan... Mənim üçün elə adamlardan biri indi ömrünün 70 ilini şərəflə arxada qoyan, gəncliyini, enerjisini, istedad və qabiliyyətini xərcləyə-xərcləyə böyük nüfuz sahibinə çevrilən Nizami Xudiyevdir... O, mənim gözümün qabağında həyat və elm yollarında inanla addımlayıb. Komsomol komitəsinin katibi, universitet həmkarlar təşkilatının sədri, prorektor, rektor, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin sədri vəzifəsində çalışıb. Namizədlilik, doktorluq dissertasiyaları müdafiə edib, professor, Əməkdar elm xadimi olub, deputat kimi səmərəli fəaliyyət göstərmiş, “Şöhrət” ordeninə layiq görülüb.

Nizami Xudiyevin ömrünün ixtiyar çağında yazıb çap etdiyi “Ömürdən səhifələr” kitabını vərəqləyirəm. İlk səhifələri oxuyanda Nizamının uşaqlığı, hansı mühitdə doğulub tərbiyə alması haqqında mənə dolğun təsəvvür yaranır. Gələcəkdə tələbə yoldaşım, dostum olacaq Nizamının uşaqlığını görməsəm də, Azərbaycanımızın füsunkar bir parçası olan Naxçıvanı, Şahbuzu görməyim gənclik dostumun uşaqlığı haqqında təsəvvürümü əhəmiyyətli dərəcədə dolğunlaşdırmaq, təəyyülümü zənginləşdirmək gücündəymiş...

Nizami Xudiyevin xoşbəxtliyi ondadır ki, həmişə müəllimlərinin sevimli tələbəsi olub. Onun ictimai həyat və elm sahəsində uğurları N.Xudiyevə dərs deyən insanların qəlbini iftixar hissi ilə doldurub. Nizamının müəllimlərindən professor Əbdül Əlizadənin, Afad Qurbanovun, Paşa Əfəndiyevin və başqalarının öz yetimləri haqqında xoş sözlər söyləmələri təsadüfi səciyyəyə düşür.

“Dərs dediyim tələbələrin bir çoxu ilə həmişə fəxr etmişəm. Onlardan biri də Nizami Xudiyevdir. Nizami ADPU-nun tarixində xüsusi yer tutan görkəmli şəxsiyyətlərdən biridir” (Ə.Əlizadə);

“Nizami olduqca mədəni, qayğıkeş insandır. İstər respublika daxilində, istərsə də xarici ölkələrdə keçirilən konfrans və simpoziumlardakı məruzə və çıxışlarında o, bir çox elmi-nəzəri məsələlərə toxunur, dilçiliyimizin qarşısında duran müəyyən global məsələlər ətrafında nüfuzlu söz deyir” (A.Qurbanov);

“Nizami Xudiyev mənim ən istedadlı, ən sevimli tələbələrimdən biri olub. Onun ədəbi dil tarixi haqqında kitabı bütün türk dünyasında məşhurdur. Nizami xalq üçün, dövlət üçün böyük işlər görür” (Paşa Əfəndiyev).

İnsana ən yaxşı dəyər onu daim müşahidə edən insanların tərəfindən verilir. Bu baxımdan Nizami Xudiyev haqqında ölkəmizin nüfuzlu ziyalıların, alimlərinin, yazıçıların, digər peşə və sənət adamlarının fikri və mülahizələri onun portretini daha da dolğunlaşdırın vasitəyə çevrilir. Bu baxımdan dilçi alimlərdən

Ağamusa Axundovun, Yusif Seyidovun, Nizami Cəfərovun, Həsən Baliyevin, Müseyib Məmmədovun, İsmayıl Məmmədovun, Vilayət Əliyevin, Buludxan Xəlilovun, ədəbiyyatşünaslardan Xasay Cabbarovun, İsa Həbibbəylinin, Xalq yazıçıları Elçinin, Mövlud Süleymanlının, Cavad Heyətin, Ziyad Səmədzadənin, Maile Muradxanlının, Ağalar Mirzənin və başqalarının fikirləri mənim üçün bir neçə baxımdan maraqlı görünür. Bütün bu fikir və mülahizələr Nizami Xudiyevin siyasi əqidəsinə, elminə, işgüzarlığına, şəxsiyyətinə verilən dəyərin göstəricisidir.

Nizami Xudiyevin şəxsiyyətinə, elminə, təşkilatçılıq qabiliyyətinə, əqidəsinə ən yüksək dəyəri isə ümummilli liderimiz Heydər Əliyev və onun ləyaqətli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev vermişdir. Nizamiyə etimad göstərilib böyük vəzifələr tapşırılımsa da, onun Əməkdar elm xadimi fəxri adı alması da, “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilməsi də bu iki siyasi liderin adı ilə bağlıdır.

...Mətbuatda Nizami Xudiyev haqqında xeyli məqaləm dərc olunub. Bu məqalələrin hər birində dostumun portretinin əsas cizgilərini verməyə çalışmışam. Həmin məqalələri təzədən nəzərdən keçirirəm. Onların heç birini paralamıya, redaktə eləyib yeniləməyə əlim gəlmir... On il bundan qabaq Nizami Xudiyevin 60 illik yubileyi münasibətilə yazıb nəşr etirdiyim “60 yaşın zirvəsindən baxanda” adlı məqaləni eynilə burda vermək qərarına gəldim. Budur həmin məqalə:

“Ömür yolu yarananın insana bəxş elədiyi ən gözəl hədiyyədir. Bu hədiyyədən isə hərə bir cürə istifadə edir, bəhrələnir. Hərə öz ömrünü, öz taleyini yaşayır. Xoşbəxt o adamdır ki, həyatının ixtiyar çağına ləyaqətlə çata bilir və ömrün zirvəsindən keçdiyi yollara baxanda ürəyi fərəh hissi ilə döyünür.

Görkəmli dilçi alim, “Şöhrət” ordenli Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor Nizami Xudiyev məhz belə insanlardan biridir. Yetmiş yaşın zirvəsindən

baxanda şərəfli, ləyaqətli bir ömür yolunun səhifələri vərəq-vərəq canlanırsan insanın gözləri önündə.

Bəli, ömrün bu uralığından baxanda adam istər-istəməz kövrəlir, önləri-keçənləri yada salmalı olur. Nizami Xudiyev də ömrün bu zirvəsinə alnıyaq, üzünə çıxan, yüksək ad-san, şan-şöhrət, xətir-hörmət sahibinə çevrilən, övlad-nəvə sevinci dadan bəxtiyar alimlərimizdən. Nizami Əməkdar elm xadimidir, “Akademik Yusif Məmmədəliyev”, “Abdulla Şaiq”,

yaxınlaşdırdı, doğmalaşdırdı. Elə buna görə də mən Nizamini bəlkə də hamıdan yaxşı tanıyıram. Onun qabiliyyəti, istedadı zəhmətsevərliyi sayəsində tezliklə cılandı. Seminar məşğələlərində, disputlarda, ədəbi gecələrdə, şair və yazıçılarla görüşlərdə çıxışları təkə tələbələrini gəlirdi.

Nizami həm dərslərini yaxşı oxuyur, həm institutun ictimai həyatında fəal iştirak edir, həm Tələbə Elmi Cəmiyyətinin xətli ilə

lüğət tərkibinin inkişaf qanunauyğunluqları” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi aldı, elə həmin il professor elmi adına layiq görüldü. Ölkəmizin, eləcə də o zamankı Sovetlər Birliyinin tanınmış, görkəmli dilçi alimləri Nizamının elmi araşdırmalarını çox yüksək qiymətləndirdilər.

Nizami Xudiyevin ümumdünya şöhrətli alim Lütfi Zadə adına Amerika Beynəlxalq Müasir Elmlər Akademiyasının, Nyu-York Elmlər

siyasi təəyyülünün məhsullarıdır. Bu əsərlərdən respublikamızın elm və təhsil ocaqlarında dəyərli elmi mənbə, tədris vəsaiti kimi geniş istifadə olunur. Onun orta məktəblər üçün yazdığı dərsliklər dəsti də çox faydalı vəsaitlər kimi uzun illərdir ki, istifadə olunmaqdadır. Nizami Xudiyevin çap olunan elmi məqalələrinin sayı-hesabı yoxdur. Dilçilik elminin elə bir aktual problemi yoxdur ki, Nizami həmin məsələləri elmi araşdırmaya cəlb etməmiş olsun. O, nəinki bizim

Yetmiş il bir yana, bu on il nə tez getdi, İlahi! Bu on il bizi on yaş qocaltdı, övladlarımızı, nəvələrimizi isə on yaş böyütdü... Onu dərk elədik ki, insan nə qədər yaşlansa da, qocalsa da, onun həyat eşqi, yazıb-yaratmaq, həyatdan zövq almaq şövqü azalmır ki, azalmır...

İndi Nizami Xudiyev də, mən də, digər tələbə dostlarımız da ömrümüzün ixtiyar çağlarını yaşayırdıq. Nizami ADPU-da ümumi dilçilik kafedrasına rəhbərlik edir. Yeni dilçi alimlərin hazırlanmasında bir elmi rəhbər,

Ömrün və elmin ziyası fonunda uğur hekayəti

“Araz”, “İnam”, “Nailiyyət”, “Qızıl qələm” və s. mükafatların laureatı, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin, bir sıra nüfuzlu elmi təşkilatların, müdafiə şuralarının üzvüdür. O, respublikamızda böyük nüfuz sahibi olan ziyalılarımızdandır. Ancaq hamı kimi Nizami də bu zirvəyə asanlıqla gəlib çıxa bilməyib. Gərgin zəhmət, yuxusuz gecələr, xalqının, millətinin gələcəyinə böyük inam onu bu zirvəyə gətirib çıxarmışdır.

Naxçıvanın sayılıb-seçilən ziyalılarından birinin – uzun müddət “Şərq qapısı” qəzetinin redaktoru işləmiş Mənaif Xudiyevin ailəsində dünyaya göz açan Nizami uşaqlıq illərini Şahbuz rayonunda keçirib. Ziyalı ailəsində doğulduğundan atasının zəngin kitabxanasından istifadə edib. Evlərində Naxçıvanın, o cümlədən də respublikamızın görkəmli adamlarını gören, onların müəllimin çox xoşuna gəlirdi. Bu nəhəng yazıçı çıxışının sonunda Nizamini çox təriflədi, dedi ki, bu oğlanın gözəl gələcəyi var.

Doğrudan da, Süleyman Rəhimovun uzaqgörənlik verdiyi proqnoz özünü doğrultdu. Ali təhsili əla qiymətlərlə başa vuran Nizami Elmi Şuranın qərarı ilə “Azərbaycan dilçiliyi” kafedrasında müəllim saxlanıldı. 1978-ci ildə “Abdulla Şaiqin nəsr dili” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı, 1981-ci ildən kafedranın dosenti kimi səmərəli fəaliyyət göstərməyə başladı, tələbələrini sevimli müəllimlərdən birinə çevrildi.

Elə həmin il Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fəxri Fərmanı ilə təltif olundu.

Elmi araşdırmalarını uğurla davam etdirən Nizami Xudiyev 1990-cı ildə “Azərbaycan ədəbi dili

araşdırmalar aparır, ilk elmi məqalələrini yazıb çap etdirir, həm də voleybol yarışlarının oxuduğu ali məktəbin idman şərəfini qoruyurdu. Adama qərribə gəlirdi ki, bir belə işi bir adam necə çatdırır, necə bu işlərin hamısında eyni dərəcədə uğur qazanır?

Nizamini yaxından tanıyanlardan biri kimi yaxşı bilirdim ki, bu nailiyyətlərin birinci səbəbi Nizamının istedadı, qabiliyyəti, ikinci səbəbi isə onun həddindən artıq çalışqanlığı, zəhmətsevərliyi idi...

Yaxşı yadımdadı akt zalında Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimovla görüş keçirilirdi. Tələbələr adından danışmaq üçün sözü Nizami Xudiyevə verdilər. Nizami elə məntiqli, məzmunlu bir çıxış elədi ki, hamı heyran qaldı. Onun səliqəli, aydın müzakiməsi Süleyman müəllimin çox xoşuna gəlirdi. Bu nəhəng yazıçı çıxışının sonunda Nizamini çox təriflədi, dedi ki, bu oğlanın gözəl gələcəyi var.

Doğrudan da, Süleyman Rəhimovun uzaqgörənlik verdiyi proqnoz özünü doğrultdu. Ali təhsili əla qiymətlərlə başa vuran Nizami Elmi Şuranın qərarı ilə “Azərbaycan dilçiliyi” kafedrasında müəllim saxlanıldı. 1978-ci ildə “Abdulla Şaiqin nəsr dili” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı, 1981-ci ildən kafedranın dosenti kimi səmərəli fəaliyyət göstərməyə başladı, tələbələrini sevimli müəllimlərdən birinə çevrildi.

Elə həmin il Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fəxri Fərmanı ilə təltif olundu.

Elmi araşdırmalarını uğurla davam etdirən Nizami Xudiyev 1990-cı ildə “Azərbaycan ədəbi dili

Akademiyasının həqiqi üzvü seçilməsi, İngiltərənin Kembriç Beynəlxalq Bioqrafiya Mərkəzi tərəfindən 2001-ci il üçün “İlin beynəlxalq ziyalı” adına və “Qızıl medal”a, bir il sonra yenə həmin mərkəz tərəfindən “XXI əsrin intellektuali” adına layiq görülməsi, adının “XXI əsrin böyük ziyalları” kitabına daxil edilməsi və sair bu kimi uğurlar heç də təsadüfi deyildir. Bunların hamısı onun yüksək intellektinin, işgüzarlığının, zəhmətsevərliyinin bəhrəsidir. Çünki Nizami Xudiyev Moskva, Nalçik, Bişkek, Ufa, Aşqabad, Daşkənd, Alma-Ata, Ankara, Konya, İstanbul, İzmir, Adana və başqa şəhərlərdə keçirilən mötəbər elmi konfranslarda, qurultay və simpoziumlarda dərin elmi məzmunlu məruzələrlə çıxış etmiş, dünyanın bir çox dilçi alimlərinin diqqətini cəlb etmişdir. Nizami Xudiyevin elmi əsərləri nəinki Azərbaycanda, eləcə də dünyanın müxtəlif ölkələrində dəfələrlə dərc edilmiş, elmi ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olmuşdur.

Nizami Xudiyev çox məhsuldar bir alim, tədqiqatçıdır. Onun “Azərbaycan ədəbi dili lüğət tərkibinin inkişafı”, “Azərbaycan ədəbi dil tarixindən seminar məşğələləri”, “Azərbaycan ədəbi dilinin zənginləşmə yolları”, “Yazıçı dili və üslubu”, “Azərbaycan ədəbi dilinin sovet dövrü”, “Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi”, “Azərbaycan ədəbi dilinin təşəkkülü”, “Tərcümə ədəbiyyatı və ədəbi dilimiz”, “Heydər Əliyev və Azərbaycan dili”, “Radio, televiziya və ədəbi dil”, “Xalqın İlahı”, “Azərbaycan dilində şəxs adları” və sair bu kimi sanballı monoqrafiyaları Nizami Xudiyevin analitik təfəkkürünün, zəngin elmi və

respublikamızda, eləcə də Cənubi Azərbaycanda ədəbi dilimizin inkişaf qanunauyğunluqlarının ümumi mənzərəsini yaratmağa cəhd edən ilk alimlərimizdən. Nizami Cənubi Azərbaycanda yaşayan görkəmli şairlərin əsərlərinə istinadən maraqlı elmi əsərlər irəli sürməyi bacaran alimlərimizdən.

Elə alimlər var ki, onlar ancaq elmi araşdırmalar aparmaqla məşğuldurlar. Lakin Nizami Xudiyev elə fenomenal şəxsiyyətlərdəndir ki, onun təşkilatçılıq qabiliyyəti, siyasi fəaliyyəti də həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Hələ tələbə ikən institut gənclər təşkilatına rəhbərlik edən Nizamının Institut Həmkarlar Komitəsinin sədri, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilməsi də, prorektor, rektor, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin sədri təyin edilməsi də təsadüfi deyildi.

Xalqımızın böyük oğlu, müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və yaradıcısı, ümummilli liderimiz, ulu öndərimiz Heydər Əliyev Nizami Xudiyevin istedadını, təşkilatçılıq qabiliyyətini, sədaqətini, əqidə bütövlüyünü həmişə yüksək qiymətləndirmiş, ona çox böyük etimad göstərmişdir. Nizami istər elmi, istər siyasi fəaliyyətində bu etimadı doğrultmaq üçün əlinə gələni əsirgəməmişdir.

Nizami Xudiyevi hələ qarşıda neçə-neçə zirvələr gözləyir. Bu yolda ona böyük uğurlar, cansağlığı, nəvəli-nəticəli bəxtəvər ömür arzulaşıram.

On il bundan əvvəl yazdığım bu məqaləni on il sonra oxuyanda özüm üçün maraqlı olan bir cəhət dərk elədim ki, zaman öz içində.

məsləhətçi, opponent kimi fəal iştirak eləyir... Yeni nəslin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olur... Ən əsası isə yenə də gənclik eşqi ilə yazıb-yaradır...

On dörd cildlik seçilmiş əsərləri bir istedadlı, zəhmətkeş alim ömrünün möhtəşəm, monumental abidəsidir. Yüzlərlə elmi məqalənin, xeyli sayda monoqrafiyanın, dərsliyin müəllifi olan Nizami Xudiyev təkə ölkəmizdə deyil, onun hüdudlarından kənar da əsərləri nəşr edilən, tanınan, xalqımızı hər yerdə ləyaqətlə təmsil etməyi bacaran ziyalılarımızdandır.

...70 yaşını qeyd etməyə hazırlaşan dostum Nizami Xudiyevlə onun kabinetində əyləşib söhbətləşirik... Müdrik bir qocayla, el ağsaqqalıyla, nüfuzlu ziyalıyla üz-üzə dayansam da, onun gənclik illərini xatırlayıram. Bu qədər keşməkeşli, ağırlı-acılı, sevgili-sevincli ömür yolu keçsə də, ürəyindəki, düşüncəsindəki uşaq sadələvhlüyü mənə həm təəccübləndirir, həm də sevindirir. Zaman onun üzünə qırıqlar, keşməkeşli ömür yolu ürəyinə gözgörməz çatlar salsada da, gözlərindəki ümid işıqları yenə də gənclikdə olduğu kimi bərq vurur. Bu işığın altında üzü gələcəyə gedən, bir-birini əvəz edən yeni-yeni nəsillər görünür gözünə... 60 yaşın uralığından görünən dünya 70 yaşın uralığından bir az da aydın görünür...

Yetmiş yaşın mübarək, əziz dost! Yüzə nə qaldı ki?!

Rafiq YUSİFOĞLU,
Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar mədəniyyət işçisi,
şair, filologiya elmləri doktoru,
professor